

**Pr. prof. univ. dr. Ionel Ene,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

SFÂNTUL BENEDICT DE NURSIA. IMPACTUL VIETII ȘI REGULILOR SALE ASUPRA CIVILIZAȚIEI EUROPENE DE ASTĂZI

***Abstract.** St. Benedict of Nursia was organizer of Western monasticism, born in 480 in Nursia – Umbria, Italy today and passed away in 547, at Monte – Casino near Rome. Influenced by the monastic rules of St. Basil the Great and spiritual conversations of St. John Cassian, St. Benedict organized Western monasticism, requiring a specific discipline and ascetic life. Rule monks, such work is called St. Benedict of Nursia is more a treatise on life than a regulation or rule. Ninth century Benedict of Aniane reformulating Rule monks of Western monasticism shifted to the sacred, to the detriment of practice or work and founded the Benedictine order. The fruit of this way of life was the birth monastery Cluny monastery, which was to play an important role in Western monastic life and papal history. Numerous Benedictine monasteries scattered around the world have played and still play an important role in the history and culture of the Church and beyond.*

***Keywords:** monasticism, abbot rules monastic Christianity, obedience.*

Din ce în ce mai mult, creștinii conștientizează că în fața tuturor încercărilor, greutăților și problemelor cu care se confruntă *Biserica cea Una*, se impune o nouă abordare a realităților și anume crearea unui front comun. În acest sens Schisma din 1054, precum și Reforma (sec. XVI), au adus mari prejudicii imaginii lui Hristos în lume, dar au ridicat în același timp adevărate bariere, ori ziduri despărțitoare între creștini, situați geografic în Orient sau Occident.

În secolul trecut (XX), Mișcarea Ecumenică a dat mari speranțe pentru refacerea unității creștine, dar a sfârșit lamentabil, prin a fi chiar înfierată ca „*cea mai mare erezie a secolului XX*”. De aceea con-

tactele nemijlocite între biserici sunt de dorit și surprinzător, se constată, atunci când se urmărește, bineînțeles, că punctele comune între Biserica Răsăritului și cea a Apusului sunt mult mai numeroase decât deosebiri. În acest sens ne-am propus să analizăm viața și regulile monahale ale sf. Benedict de Nursia, cel care face parte din tezaurul comun al celor două Biserici Surori, și care a conturat o bună parte a monahismului apusean, până în ziua de astăzi.

Viața Sf. Benedict

Sf. Benedict de Nursia a fost una dintre figurile cele mai impunătoare ale monahismului apusean din secolele V-VI. S-a născut la Nursia, în Umbria, către anul 480, la aproximativ 110 km, nord-est de Roma. A trăit un timp la Subiaco, la 50-60 km est de Roma, apoi la Monte – Casino, la o sută de km. sud de Roma, unde a și trecut la cele veșnice, către anul 547. Moaștele sale se află astăzi la mănăstirea Saint Benoit sur Loire – Abbaye de Fleury – Franța. Deși prin moștenirea duhovnicească pe care a lăsat-o la moartea sa a conturat un anume profil spiritual, care este mai mult decât european, el nu a cunoscut decât o mică parte a Europei, și anume centrul Italiei. Viața i-a fost smerită și austeră și o cunoaștem din *Dialogurile* Sf. Grigorie cel Mare, papă al Romei (590-604). Este papa care ne-a lăsat Liturgia Darurilor mai înainte sfințite, și pe care noi îl pomenim la slujbele noastre sub titlatura de Grigorie Dialogul. Viața Sfântului Benedict se situează, istoric vorbind, într-o perioadă foarte tulburătoare. În 410 Roma fusese cucerită de vizigotul Alaric, apoi bizantinii, care reprezentau legitimitatea romană, au căutat să recucerească Italia. În momentul nașterii Sf. Benedict ostrogotul Teodoric era foederatul Bizanțului. Întreaga viață a Sf. Benedict s-a desfășurat în atmosfera războaielor bizantino-barbare, căci secolele V-VI au fost de efemere recuceriri și stăpâniri ale Italiei de către răsăriteni, urmate de revanșa goților lui Totila, care l-au și vizitat pe Sfânt.

În Galia, în acea epocă domnea Clovis (465-511), al cărui botez în 496 făcea Franța fiica Bisericii și din care s-au născut în epocă sfinți precum Geneveva († 512), Remi († 530) și Clotilda († 545), soția lui Clovis.

Sf. Benedict s-a născut într-o familie influentă din Nursia. A fost trimis de părinți pentru studii la Roma, aparținând prin aceasta ultimei generații care a primit instrucția și moștenirea culturii antice, alături de Boețius și Cassiodor, pentru a aminti înnumai doi dintre reprezentanții de seamă ai epocii. În anul 500 Roma era împărțită în două din cauza vacanței scaunului pontifical și dorințelor antagonice ale bizantinilor și ale lui Teodoric de a-și impune pretendentul. Astfel, Teodoric susținea pe Simahus iar bizantinii pe Laurențiu. În toiul acestor dispute Sfântul Benedict părăsește Roma pentru a se consacra vieții ascetice. Analizând motivul plecării, Sfântul Grigorie în cea de a II-a Carte a Dialogurilor, scrie despre Sf. Benedict: „[...] văzând că (la Roma s.n) cei mai mulți se scâldau în viciu, [...] era dornic să placă doar lui Dumnezeu [...] pentru care s-a retras cu necunoscută măiestrie și înțelepciune adâncă“.

Prima etapă a retragerii sale s-a consumat la Enfide, la 50 km sud de Roma, dar nu putem vorbi încă de o viață ascetică. Aici, el s-a bucurat de grija servitoarei, împuternicită de părinți să vegheze asupra sa. Totuși, la Enfide Sf. Benedict a făcut cea dintâi minune a sa. Sf. Grigorie ne relatează:

„Servitoarea a vrut să împrumute unei vecine un vas pentru a spăla grâul. Aceasta, obosită, l-a așezat (vasul) pe o masă. Iar în clipa următoare a căzut și vasul s-a spart în două. Când femeia s-a întors cu vasul spart, servitoarea a căzut în lacrimi.

Atunci, Benedict, care era un copil cuviincios și bun, când a văzut servitoarea plângând, a realipit cele două părți ale vasului și a început să se roage cu lacrimi. În timp ce se ruga, el a găsit aproape de el vasul intact, imposibil de a distinge o urmă a rupturii. De aceea o consolă prietenește pe servitoare, redându-i vasul pe care îl primise bucăți, dar intact. Toată lumea a aflat această minune“¹.

Această minune și renumele sfințeniei tânărului Benedict au fost decisive pentru a doua etapă, la Subiaco, unde va trăi ca un eremit într-o grotă, total rupt de lume, timp de mai mulți ani și cunoscut doar de călugărul Roman, care i-a și dăruit și „*obiceiul*“ viețuirii monahale,

1. SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Dialoguri*, II, 1, 1-2, apud Biblioteca Națională Franceză (se va prescurta B.N.F.) internet, http://galica.bnf.fr/Fonds_Tables_005_M0051584.Htm. Se va cita în continuare doar autorul și cartea.

aducându-i în fiecare zi hrană. La capătul a trei ani de viețuire a fost descoperit, în ziua de Paști, de un preot și a devenit starețul tuturor celor din împrejurimi.

A treia etapă a fost la Vicovaro, acolo unde o *colonie* de călugări l-a chemat pentru a le fi abate, stareț. Dar acești călugări duceau o viață foarte lejeră, iar Benedict a încercat să imprime un alt curs, să reformeze de fapt viața monahală. Cum în comunitate se cuibăriseră și călugări certați cu disciplina, unii dintre ei au încercat să-i otrăvească vinul.

„Când după ceremonialul minastic, – scrie Sf. Grigorie – se prezenta Părintelui casei (abatelui s.n) carafa (vasul) conținând băutura purtătoare de moarte, Benedict întinse mâna pentru a face semnul sf. Cruci. Carafa, care era ținută la o oarecare distanță, s-a rupt la acel semn al crucii ca și cum semnul Sf. Cruci ar fi fost o piatră aruncată. Atunci omul lui Dumnezeu s-a ridicat fără a clipi, cu sufletul împăcat. Convoacă frații și le zise: Dumnezeu Atotputernicul să aibă milă de voi, fraților. Pentru ce a-ți vrut voi să-mi faceți aceasta? Nu v-am spus eu că manierele voastre erau incompatibile (cu statutul monahal s.n.)? Mergeți și vă căutați un părinte după comoditatea voastră. Atunci el s-a reîntoars în singurătatea sa plăcută și locuia cu el însuși sub ochiul Spectatorului din înălțime”².

Întors la Subiaco, Benedict a acceptat ucenici în jurul său, mai mult chiar, a fondat douăsprezece mici mănăstiri și în fiecare din ele a trimis doisprezece călugări, cu câte un preot între ei. „Păstră încă câțiva călugări cu el, gândind că s-ar forma mai bine în preajma sa”³.

În această perioadă, Sf. Grigorie cel Mare scrie că au avut loc mai multe minuni; vindecarea unui călugăr care nu mai putea să participe la rugăciune și pe care Sf. Benedict l-a văzut tras de veșminte de un diavol. Lovit cu bastonul starețului, diavolul l-a părăsit pe călugărul care și-a regăsit liniștea în rugăciuni. Dar a și făgăduit că nu va mai accepta sugestiile întunecatului⁴ ; minunea scoaterii apei din munte, în apropierea uneia din cele douăsprezece mănăstiri⁵; minunea salvării de la înec a micuței Placida, prin ascultarea de Sf. Maur, care merge pe ape⁶.

2. SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Dialoguri*, II, 3, 4-5.

3. SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Dialoguri*, II, 3, 13.

4. SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Dialoguri*, II, 4, 4.

5. SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Dialoguri*, II, 6.

6. SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Dialoguri*, II, 7.

Renumere crescând al Sf. Benedict a atras invidia preotului Florențius, „marele preot al subdiaconului Florențius“, precizează Sf. Grigorie. La început Florențius a încercat să-l asasineze, trimițându-i o pâine otrăvită, de care sfântul s-a debarasat trimițând-o, printr-un corb, într-un loc pustiu.

„Atunci – continuă Sf. Grigorie, Florențius al nostru, gândind că ar fi mai rău să asasineze maestrul, a început să ardă de dorința de a ucide sufletele discipolilor săi. În grădina mănăstirii unde se afla Sf. Benedict el a trimis sub ochii lor șapte fete goale, și acolo, sub ochii lor, au început să joace hora, ținându-se de mâini și zbenguindu-se mult timp”⁷.

„Înțelegând că această persecuție nu-l viza numai pe el” – continuă Sf. Grigorie, Sf. Benedict a decis atunci să părăsească Subiaco. În toate locurile de rugăciune, pe care le-a ridicat, el a lăsat superiori (stareți, s.n.) cu grupuri de frați și el însuși, însoțit de un mic număr de frați, schimba locul său de reședință”⁸.

Abia plecat Sf. Benedict, că Florențius își găsi moartea, prăbușindu-se propria casă peste el, dar avertizat de aceasta, sfântul a refuzat să mai revină la Subiaco. Dumnezeu avea, de altfel, un alt plan cu el și anume reorganizarea vieții monahale de la Monte-Casino, acolo unde avea să-și scrie și regulile sale monahale.

„Știind că omul lui Dumnezeu era cunoscut în lume, prin atâtea minuni, strălucea în același timp și prin învățătura sa. El a scris o regulă a călugărilor, clar formulată și admirabil cunoscută. Oricine va dori să cunoască mai bine caracterul său și viața sa va găsi în această regulă fiecare trăsătură a maestrului”⁹.

Fără a reda diversele minuni, săvârșite în această perioadă de Sf. Benedict și amintite de Sf. Grigorie, menționăm un cuvânt al biografului, care surprinde măreția sufletului nevoitorului de la Monte-Casino: „Lumea întreagă, ca adunată într-o rază a soarelui, a fost prezentă în ochii săi”¹⁰ adică, pentru sufletul care vede pe Creator, creația întreagă este mică.

7. SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Dialoguri*, II, 8, 4.

8. SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Dialoguri*, II, 8, 5.

9. SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Dialoguri*, II, 36.

10. SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Dialoguri*, II, 35, 3-6.

Regulile Sf. Benedict

Regula călugărilor, așa cum se numește lucrarea Sf. Benedict, nu poate fi înțeleasă decât dacă este plasată în contextul vremii. În timp ce Sf. Benedict o redacta în secolul al VI-lea, în mănăstirea Monte-Casino, exista deja o literatură monastică (în latină sau în traducere din greacă), în special *Reguli monahale ale occidentului*, care se nășteau unele din altele. Sf. Benedict cunoștea și folosea această literatură, el cita direct din *Viețile Părinților* ca și din *Regulile Sf. Vasile* ori din *Convorbirile duhovnicești* ale Sf. Ioan Casian, lecturi pe care le recomanda. Propria sa regulă este derivată direct dintr-o regulă anonimă, numită *Regula Maestrului*, dar are idei pe care le regăsim în cel puțin alte opt reguli care circulau prin Apusul acelor vremuri. Regula Sf. Benedict nici nu a fost scrisă de-o dată, ci poartă urmele unor prelucrări, cu mai multe variante.

Dacă, în general, *Regulile monahale* intră într-un gen literar bine determinat, regula Sf. Benedict se distinge totuși de celelalte printr-o caracteristică puțin remarcată: ea a fost explicit scrisă pentru a fi observată nu numai într-o mănăstire anume, ci pentru a fi adaptată în locuri și timpuri diferite. Se poate astfel evoca cazul unei comunități mai mult sau mai puțin numeroasă, ori situată într-o altă zonă geografică și climatică. Sf. Benedict ar fi avut intuiția unei reguli pentru debutanți.

Efectiv, *Regula Sf. Benedict* este o carte care nu numără mai mult de o sută de pagini. Scrisă cu cincisprezece secole în urmă, se prezintă sub o formă foarte diferită de ceea ce poate să fie o regulă scrisă pentru congregația sa de un fondator modern. Este un tratat autentic de viață, mai mult decât un regulament sau regulă și în cazul în care stabilește practici concrete, precizările pe care le dă sunt adesea puțin aplicabile zilelor noastre.

„Astfel oaspeții, care nu lipsesc niciodată din mănăstire, spune Sf. Benedict, ar fi foarte mirați și incomodați, dacă «Pere Abbe», ar dori neapărat să le spele picioarele, încă de la venirea lor, pentru a se conforma prescripțiilor regulii“.

Mai mult, scrisă în mai multe variante, regula Sf. Benedict nu prezintă, în cele 73 mici capitole, un plan logic și cronologic. Se pot totuși grupa, aceste capitole sub trei titluri:

1. Constituția monastică

Regula este deschisă de un prolog, care este asemeni unui rezumat. Sf. Benedict abordează direct și la persoana I-a singular problema, invitând pe tot omul care dorește adevărata viață veșnică să se pună în mișcare pentru „a întoarce, mulțumită practicării ascultării, pe cel care-l depărtase lașitatea neascultării”¹¹. Pentru Sf. Benedict, Dumnezeu este Cel care-l caută pe om și mai ales pe „lucrătorul poruncilor sale”, întrebând: „Care este cel ce dorește viața și pofteste să vadă zile fericite?”¹² Iar ca răspuns din partea omului, părintele nostru îndeamnă „să ne pregătim inimile și corpurile noastre pentru luptă, înarmându-ne cu sfânta ascultare și împlinirea poruncilor Sale”¹³.

După Prolog, primele trei capitole descriu structura „societății monastice” – obștii monahale: viața în comun, sub autoritatea unui abate (stareț) ales de călugării săi și care conduce asistat de un dublu consiliu – un consiliul restrâns pentru treburile curente și întreaga comunitate pentru cauzele grave.

În capitolele 4-7 insistă asupra unui directorat spiritual și tratează principalele virtuți pe care călugărul trebuie să le cultive: ascultarea, tăcerea și smerenia, cu o insistență specială asupra celei din urmă, în capitolul 7, unde sunt reluate treptele scării smereniei descrise de Sf. Ioan Casian în *Instituțiile* sale. Plecând de la teama de Dumnezeu, trecând prin desprinderea de propria voință, ascultarea, răbdarea în încercări, smerita deschidere a inimii către părintele său spiritual, călugărul ajunge în sfârșit „la această iubire a lui Dumnezeu, încât dacă este desăvârșit biruie teama”¹⁴.

2. Legislația monastică

Legislația monastică se deschide printr-un directorat liturgic care, de la capitolul 8 la și până la capitolul 20, stabilește cu minuțiozitate modul în care se oficiază serviciul divin (o curiozitate a scrierilor Sf. Be-

11. DOM CLAUDE Jean-Nesmy, *Saint –Benoît-sur-Loire, Zodiaque, 1995, pp. 5-8 ; Moins a St-Benoît aujourd’hui, f.a., pp.2-40, Regula sf. Benedict, Prolog, 2 .*

12. *Regula sf. Benedict, Prolog, 15.*

13. *Regula sf. Benedict, Prolog, 40.*

14. *Regula sf. Benedict, VII, 62.*

nedict este generată de faptul că nu vorbește direct de săvârșirea Sf. Liturghii, ci călugării sunt îndatorați să observe regula comună. În mănăstirile răsăritene, cu tradiție și o obște respectabilă, Sfânta Liturghie se săvârșește în fiecare zi, spre deosebire de bisericile de enorie sau de mir, unde se săvârșește, de regulă, în duminici și sărbători). Apoi capitolele de la 21 la 30 reglementează viața din mănăstire în plan disciplinar.

În plan material, regimul interior este reglementat de un cod administrativ (cap. 31-57) care tratează despre celerier – iconomul mănăstirii, ascultarea temporară și despre diversele ocupații ale vieții cotidiene. Aici se găsesc prescripții referitoare la sărăcie, sau mai exact la deposedarea totală ce trebuie practică de toți, și la faptul că nimeni nu poate să aibă în folosință un obiect pe care să nu-l fi primit de la abate (stareț) sau cu îngăduința lui. Alternanța între muncă și rugăciune, în viața zilnică, este o altă caracteristică a *Regulii*, exprimată în aceste capitole. Lectura sfântă – de la două la trei ore pe zi, serviciul divin – aproximativ patru ore, alternează cu șapte la opt ore de muncă și restul odihnă.

Capitolele de la 58 la 65 reglementează modalitățile de recrutare: un an noviciatul, înainte de depunerea votului monahal și ordinea internă a comunității, unde fiecare se plasează după vechimea în viața monastică, fără nicio considerație asupra vârstei sau a situației sociale. În sfârșit, capitolele 66 și 67 tratează despre incinta mănăstirii și relațiile cu exteriorul, idealul fiind ca aceste relații să fie reduse la minimum și comunitatea să poată să-și fie suficientă sieși:

„Cât despre mănăstire, trebuie să fie, dacă este posibil, construită de așa manieră încât să aibă toate necesitățile, adică apă, moară, grădină și diversele meșteșuguri să se găsească în interiorul mănăstirii, de așa manieră încât călugării să nu fie obligați să alerge în afară în toate părțile, căci nu este bine, mai ales pentru sufletele lor¹⁵.

3. Dispoziții suplimentare

În final, capitolele de la 68 până la 72, rod al experienței Sf. Benedict, revin asupra unor probleme de spiritualitate, expuse în primele

15. *Regula sf. Benedict*, LXVI, 6-7.

capitole: ascultarea, chiar în treburile imposibile și chiar a fraților între ei; precizări asupra practicării dragostei, a iubirii frățești (a nu se apăra sau să se condamne unii pe alții, a se suporta cu mare răbdare infirmitățile aproapelui etc.).

În sfârșit, un ultim capitol intitulat „*Practica dreptății nu este cuprinsă în această regulă*”¹⁶, trimite călugărul la Sfânta Scriptură și la scrierile tradiției monahale anterioare. Și Sf. Benedict citează direct autorii pe care-i recomandă spre lecturare: „Convorbirile Părinților, Instituțiile și Viețile lor, ca și Regula Sf. Părintelui nostru Vasile”¹⁷.

Regula Sf. Benedict în istoria Europei

Sf. Benedict a trecut la cele veșnice la Monte-Casino, către 547. Înainte de a muri, el a fost învrednicit de Dumnezeu să cunoască ruina ulterioară a așezământului său monahal, fapt petrecut treizeci de ani mai târziu, când lombarzii au dărâmat Monte-Casino¹⁸. Călugării au fugit luând cu ei *Regula* și refugiindu-se la Roma. Atunci *Regula* Sf. Benedict a devenit un document de arhivă.

Prima mărturie a unei mănăstiri unde a supraviețuit *Regula* Sf. Benedict se situează în Galia. Către anul 626, un personaj renumit în istoriografia ecleziastică apuseană, al cărui nume era Venerandus, scria episcopului de Albi (oraș situat în sud-vestul Galiei), Constans, și îi trimitea textul „regulii Sf. Benedict, abate roman”, cerându-i să-l păstreze (textul – regula) în arhivele episcopiei și să vegheze ca regula să fie „fidel observată în mănăstirea Auterive”, pe care el o fondase în acea dioceză, „ca și în noua ctitorie din Letario”. Venerandus, după cum se poate constata cu ușurință, se îngrijea de mănăstirile fondate de el, pentru a observa sau a-și duce viața după *Regula* Sf. Benedict.

Ceva mai târziu, dar în aceeași epocă, întâlnim mențiunea *Regula* Sf. Benedict la celălalt capăt al Galiei, unde abatele de Luxeuil (în munții Vosgi), Waldbert, unește regula Sf. Benedict cu cea a lui Columban († 615). Aceasta din urmă, un fel de oglindă a călugărului desăvârșit, găsea în regula Sf. Benedict cadrul instituțional care îi lip-

16. *Regula sf. Benedict*, LXXIII.

17. *Regula sf. Benedict*, 45.

18. SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Dialoguri*, II, 17, 1-2

sea. Vom întâlni, în consecință, în Apus și în special în Galia de nord, după această dată o formă combinată a regulii Sf. Benedict, sub numele de „*benedictino-columbană*” sau „*regula mixtă*”. Regina sfântă Bathilda († 680) a impus regula mixtă atât în vechile, cât și mai noile mănăstiri, precum: Sf. Martin de Tours, Sf. Germain des Pres, Sf. Denis, astăzi o biserică impunătoare, la 13 km nord de Paris (este necropolă a regilor Franței, cu o excepție, regele Filip I, care este îngropat la Saint-Benoit sur Loire, unde se află și moaștele Sf. Benedict), Sf. Aignan de Orleans ș.a. Pe la anul 630, abatele mănăstirii Sf. Aignan de Orleans, Leodebode, ducea *Regula* Sf. Benedict și la Mănăstirea Sf. Petru de Fleury „*regula sanctissimi Benedicti et domni Columbani*”. Facem această mențiune deoarece la abația de Fleury, ce poartă astăzi numele Sf. Benedict, se găsesc moaștele sale.

Un sinod al episcopilor, ținut la Autun către 670, cerea tuturor mănăstirilor din subordinea lor să adopte *Regula* Sf. Benedict. Sf. Donat, episcop de Besançon, realizează o fuziune a regulilor Sf. Benedict cu a Sf. Colomban și a Sf. Cezar de Arles.

La sfârșitul secolului al VII-lea *Regula* Sf. Benedict este cunoscută și în Anglia, unde a fost adusă de Sf. Augustin de Canterbury († 605). Mai târziu, călugării englezi (Willibrord † 739, Bonifaciu † 754) au evanghelizat Germania și au fondat aici mănăstiri sub observarea strictă a regulii Sf. Benedict. Dintre acestea, Echternach și Fulda sunt cele mai cunoscute.

Intervenția lui Carol cel Mare și a fiului său, Ludovic Piosul, va impune regula Sf. Benedict în tot monahismul apusean, mulțumită și activității misionare a celui ce a fost un al doilea Benedict, la propriu și figurat, și anume Benedict de Aniane.

Vizigotul Witiza, fiul contelui Magelon, născut către anul 750, a slujit mai întâi în armată, apoi a intrat, în anul 776, în Mănăstirea Sf. Siena, aproape de Dijon. Nemulțumit de felul cum erau observate regulile în comunitate, a fondat, într-o proprietate a familiei sale, la Aniane, în Langdoc, o nouă mănăstire, căreia i-a impus regula Sf. Benedict, el însuși luânduși numele de Benedict. Încă de la început, el a proclamat superioritatea regulii benedictine asupra tuturor celorlalte reguli monahale și a compilat într-o culegere toate regulile vechi pe care le cunoștea, dând ceea ce s-a numit *Codex Regularum*, care conținea 27

de reguli. Apoi el a compus o *Concordia Regularum*, un comentariu al regulii Sf. Benedict, format de fapt din extrase din alte reguli, dar care completeau sau întregeau înțelesul regulii benedictine.

În această a doua jumătate a secolului al VIII-lea, Carol cel Mare va reforma biserica francă, conform tradițiilor romane. El impune Liturghia romană, ori regula Sf. Benedict se prezintă ca o regulă romană, de unde aprecierea favorabilă și ajutorul dat lui Benedict de Aniane de către Ludovic Piosul, fiul lui Carol cel Mare și regele Aquitaniei. Devenit împărat în 814, Ludovic I-a chemat lângă el pe Benedict de Aniane, la Aix-la-Chapelle fondând pentru rege o mănăstire, Înde, astăzi Cornelimunster. În 817, Ludovic a convocat la Aix un sinod al tuturor stareților (abaților) din imperiu, sinod ce a fost prezidat de Sf. Benedict de Aniane. S-a cerut, în cadrul acestui sinod, tuturor mănăstirilor opțiunea: observarea regulii Sf. Benedict, cu o viață comună totală, sărăcie individuală, separarea de lume, practici ascetice și serviciul divin după cursul benedictin, dacă se consideră călugări; sau dacă se vor considera „*canonici*” să observe cel puțin exigența regulamentelor și oficiului roman. Peste acestea, Benedict a publicat un „*Capitulum*” (regulament de ordine interioară), în care preciza, completa sau adapta la situația epocii sale numeroasele detalii ale regulii. În acest sens se poate spune că Benedict de Aniane este de fapt fondatorul *benedictinilor*.

Interpretarea *Regulii Sf. Benedict*, dată prin *Capitulum*, trebuia să imprime monahismului medieval apusean o nouă orientare. Mai întâi, se insista asupra importanței Sf. Liturghii, în detrimentul muncii și al studiului. *Oficiul benedictin* – oficiat în mănăstiri – până atunci destul de scurt, dacă îl comparăm cu ceea ce se folosea, ca serviciu divin, în epocă, a primit numeroase completări. Apoi, insistența asupra aspectului *contemplativ* al vieții monahale, în detrimentul activităților *apostolice*, asupra cărora Sf. Benedict de Nursia se pronunțase în mod exclusiv. Dacă Regula Sf. Benedict nu ar fi făcut nicio aluzie, acestea ar fi ocupat un loc important în monahismul englez și cel german.

Din cauza slăbirii puterii imperiale, în cursul secolului al IX-lea, numeroase mănăstiri par să fi rămas atașate vechiului lor mod de viață. Dar interpretarea *Regulii*, dată de *Capitulum* din 817, va rămâne vie în mănăstirile fondate sau reformate de Benedict de Aniane și va

sfârși prin a triumfa și a se impune. În această filiație, dintre Regula Sf. Benedict de Nursia și reformularea dată de Benedict de Aniane se va naște mănăstirea de la Cluny, în anul 909.

În cursul întregului ev mediu, lumea occidentală s-a acoperit de mănăstiri benedictine, care au jucat un rol important atât în plan intelectual și spiritual, cât și în dezvoltarea socială și economică. În plan intelectual, menționăm opera de salvare a patrimoniului literar al antichității prin recopiarea de manuscrise, făcută cu precădere în mănăstirile benedictine. Că este vorba de autori ai antichității greco-romane ori de Părinți ai Bisericii, trebuie să recunoaștem că aceste opere au ajuns să fie cunoscute și păstrate până astăzi datorită manuscriselor copiate în acele *Scriptorium*, din secolele IX-XII. Călugării nu au făcut doar o simplă transcriere ori copiere, ci unii dintre ei au scris sau comentat, și amintim aici doar două nume ținute în evlavie de Biserica Catolică, Bedea Venerabilul și Bernard de Clairveaux, contribuind și într-un fel și-n altul la modelarea spiritualității lumii catolice. În plan social, călugării au contribuit la eradicarea sclavajului „căci liberi ori sclavi noi suntem toți una în Hristos și purtăm toți același suflet în slujba aceluiași Mântuitor“, scria Sf. Benedict în Regula sa¹⁹. În plan economic, deși ne este greu să ne pronunțăm asupra binelui ori răului pe care l-au făcut, trebuie să menționăm faptul că benedictinii (călugării) sunt cei care au defrișat, în cea mai mare parte, pădurile Europei. Deși nu poate fi vorba de o activitate specială desfășurată de benedictini în planul comercial, menționăm faptul că lor li se datorește dezvoltarea comerțului cu lână, începând cu abațiile cisterciene din Anglia.

Menționăm aici și faptul că numeroasele mănăstiri benedictine, care au fost fondate, cu precădere, nu doar în toată Europa catolică, ci și pe alte meridiane ale globului, au contribuit la răspândirea ideilor, culturii, prin legăturile frățești pe care le-au cultivat, ajungând până la a-și crea un serviciu propriu poștal cu mesageri care circulau de la unii la alții. Este de prisos poate să amintim că monahismul apusean s-a structurat și dezvoltat, în timp, cu totul deosebit de cel răsăritean. Abordând doar problema benedictinilor, putem cu ușurință să exemplificăm această realitate a diversității monahismului apusean

19. *Regula sf. Benedict*, II, 2

subliniind faptul că chiar în interiorul acestei ramuri s-au format două mari organizații, care, paradoxal, au reușit fără vize și chemări speciale (cum cer astăzi europenii catolici și protestanți, unor ortodocși pentru a merge dintr-o țară în alta) să treacă frontierele naționale: în secolele X-XI – *Ordinul de Cluny*, care număra mai mult de o mie de așezăminte în timpul abatelui Hugues († 1109), apoi în secolele XII-XIII, *Ordinul Cistercian*, care-și țesea rețeaua de filiație de la abația-mamă la abația-fiică cu o adunare generală, care reunea pe toți abații acestor abații răspândite din Sicilia până în Scandinavia și din Irlanda până în Ungaria.

***Actualitatea Sf. Benedict de Nursia
pentru Europa mileniului trei***

Conștient fiind de faptul că orice Părinte al Bisericii este universal și actual, am urmărit traseul istoric al Sf. Benedict de Nursia și a *Regulii* sale, deși avem o acută nevoie de a ne cunoaște părinții răsăriteni. Trăim într-o vreme în care suntem din ce în ce mai amenințați de dorința de confort și ispitiți de audiovizual, cititul rămânând pe un plan nu secundar, ci codaș. Tributari unei mentalități ce a stăpânit oficial societatea decenii la rând, ne luptăm cu sechelele unei boli, care, deși diagnosticată, are nevoie de un tratament divers și susținut: de la dorință la bunăvoință și de la smerenie la iubire sunt doar câteva coordonate ce nu pot lipsi în ecuația acestui tratament. Departe de a fi urmărit transmiterea unor informații, rândurile de mai sus vor să dovedească ce mult ne putem folosi din înțelepciunea și experiența unui Părinte al Bisericii și pentru faptul că am constatat în școli, la profesorii de religie și nu numai, că informația păcătuiește, la orele de curs, în detrimentul formării elevilor. Avem uneori elevi bine informați dar incapabili să transpună arsenalul informațional în planul afectiv comportamental. Copiii cei mai buni din punct de vedere informațional sunt uneori atât de firavi în ceea ce ar trebui să dovedească – componenta formațională. Nu dorim să generalizăm, dar nici nu putem să nu tragem un semnal de alarmă. Sunt foarte puțini cei care au un bagaj informațional bogat și-l dublează printr-un comportament de excepție. Avem nevoie de astfel de olimpici, care să ne fie modele, exemple de

urmat și care să dorească să contribuie la renașterea moral-spirituală a lumii. Tocmai de aceea am căutat să prezint un părinte din patrimoniul comun al *Bisericii nedespărțite*, pentru a vedea în ce măsură mai este actual sau mesajul său poate fi demn de cunoscut și urmat astăzi.

Sf. Benedict de Nursia nu s-a implicat în problemele timpului, dar i-a învățat pe ucenici și poate fi model și astăzi pentru un nou mod de a viețui în lume – monahismul. Monahismul benedictin rămâne tributar *Regulilor* Sf. Vasile cel Mare, sfântului Ioan Casian, care a adus primul monahismul din Răsărit în Apus, dar a lăsat și *Convorbirile duhovnicești*, precum și *Viețile Părinților Pustiei*, care au stat la baza regulii sale. Modul de viață monahal era fondat pe o regulă, pe ascultarea de un stareț sau abate și pe o comunitate. Această artă de a trăi se naștea dintr-un paradox: pe de o parte, călugărul cultiva dragostea față de locul unde viețuia (*amator loci*), pe de altă parte sensul mai subtil al aceleași iubiri față de „*întreaga lume*”; locuia pe pământ dar trăia sentimentul provizoratului situației sale; umaniza un spațiu pe pământ știindu-se în permanență cetățean al cerului; era un înflăcărat de Dumnezeu și un îndrăgostit de om, în același timp.

Pentru omul de astăzi dragostea față de locul unde trăiește poate și trebuie să fie dublată de dragostea față întreaga creație; responsabilitatea față de creația lui Dumnezeu se cere a fi cultivată în sufletul fiecărui locuitor al Terrei, pentru a putea astfel năzui la cetățenia cerului. În ceea ce privește dragostea față de Dumnezeu, nu poate izvorâ decât din dragostea față de semenii. Valabilă este și reciprocă. *A locui cu Dumnezeu, a locui cu sine însuși și cu frații săi și a locui pământul*, erau cerințele Sf. Benedict adresate monahilor, actuale până astăzi nu doar acestora, ci tuturor creștinilor.

A locui cu Dumnezeu

Primordial pentru Sf. Benedict era căutarea, invocarea și vorbirea cu Dumnezeu, spre a ajunge la experiența și hrănirea cu El în actul euharistic. Dumnezeu era, în viziunea Sf. Benedict, Cel care trebuia să stăpânească natura și pe om. Cel care ucenicea la *școala monahală benedictină* descoperea că dorința sa cea mai profundă nu putea fi alta decât dorința de Dumnezeu.

Europeanul de astăzi, deși se declară în general creștin, este secularizat, își construiește viața și organizează societatea ca și cum Dumnezeu nu ar exista, chiar dacă nu este nici ateu și nici areligios. Liberalismul și relativismul marchează mentalitatea sa, dar acestea nu acoperă vidul său spiritual, ba mai mult, el (europeanul de astăzi) este în căutarea sensului vieții sale. Ideea că în mijlocul vieții omului trebuie să stea Dumnezeu poate să-l ajute pe europeanul-creștin de astăzi pentru a depăși criza care acoperă întreg spectrul vieții cotidiene. Situatând omul în dialog cu Dumnezeu, în *Prologul Regulii sale*, Sf. Benedict îl plasează la locul cel mai potrivit, nici izolat, nici autosuficient, ci dependent de Creatorul său, singurul capabil să-i ofere fericirea: „Cine este omul care voiește viața și dorește să vadă zile fericite, să-l caute pe Dumnezeu”²⁰.

Mănăstirea este casa lui Dumnezeu, adică un loc unde Dumnezeu este prezent până-n cele mai mici detalii ale vieții cotidiene. În acest sens, primatul rugăciunii în viața omului are noi conotații, căci întreaga existență, nu doar monahală, dar în special monahală, îmbracă dimensiunea sacralului. Călugării se roagă la intervale regulate pentru a face din toată viața lor o rugăciune continuă. Pentru ei, Dumnezeu este prezent nu numai în biserică, ci în tot locul, și toate obiectele mănăstirii trebuie să fie tratate ca vasele sfințite ale altarului²¹. În acest context era evitată despărțirea între viața socială și rugăciune, călugărul recunoștea în abate pe cel bolnav, în oaspetele primit pe cel sărac, o prezență a lui Hristos. El trăia comuniunea lui Hristos prin diaconie ca și prin liturghie: „De fiecare dată când ai văzut pe fratele tău, l-ai văzut pe Hristos” – zicea Sf. Antonie cel Mare. Călugărul nu caută atât de mult să acționeze în numele lui Dumnezeu, cât să trăiască în prezența lui Dumnezeu.

A locui cu sine și cu frații săi

Călugărul este un om care știe „să locuiască cu el însuși”, cum spune Sf. Grigorie despre Sf. Benedict. În timp ce omul secularizat este fragmentat și dispersat, se teme de singurătate și interioritate, călugă-

20. *Regula sf. Benedict, Prologul*, 15.

21. *Regula sf. Benedict, XXXI*, 10.

rul, dimpotrivă, caută în singurătatea sufletului său întâlnirea cu Dumnezeu, prezența lui Dumnezeu.

Invitându-și ucenicii să-și orienteze, să-și centreze întreaga lor viață către Dumnezeu, Sf. Benedict îi angajează pe calea unității. Călugărul este un om în căutarea unității sale interioare și a unității cu semenii; pentru a se deschide întâlnirii cu Dumnezeu, trebuie să se deschidă la întâlnirea cu sine însuși și la întâlnirea cu ceilalți; pentru a trăi în pace cu Dumnezeu, trebuie să trăiască în pace cu sine însuși și cu ceilalți. Ce minunat este creștinismul când este înțeles ca modul de viață descoperit, arătat, indicat și experimentat pentru prima dată de Hristos, prin care omul este invitat să nu supere pe nimeni pentru a nu supăra pe Dumnezeu! Și cum omul este destul de firav, slab în fața încercărilor și ispitelor, Hristos stă în permanență lângă el să-l ajute, prin *Sfintele Taine și ierurgii*, iar peste acestea prin invitația pe care l-o face în permanență de a se întâlni cu El, în duminici și sărbători, în *Jertfa Euharistică – în Sfânta Liturghie*. Și El ne oferă nu doar un dar sau daruri, ci *ni se oferă*, pentru a face cu fiecare dintre noi drumul întoarcerii la Dumnezeu. În acest sens creștinismul este comunitar prin excelență. Nu se poate uni omul cu Dumnezeu dacă nu se unește mai întâi cu semenul său. Nu poate dovedi că-l iubește pe Dumnezeu dacă nu-l iubește pe cel de lângă el. Și Sf. Benedict a arătat că pentru a construi o comunitate creștină durabilă se impune respectarea unei reguli comune, unei reguli care să izvorască din învățătura lui Hristos.

Astăzi Europa încearcă să devină o comunitate, dar a uitat să-și întemeieze relațiile pe o regulă care să izvorască din învățătura lui Hristos. Europa creștină este într-o mare derivă de la valorile autentice care i-au creat cultura și conturat individualitatea, în conernul celorlalte religii și continente. Lipsa unei moralități, apelul doar *pro forma* la valorile creștine, care sunt atât de relativizate de individualismul protestant ce se opune vizibil comunitarismului sacru creștin, naște un paradox. Europa vrea să se unească, să devină o comunitate, dar dorește să se lipsească de experiența comunitară, cea mai sigură și cea mai îndelungată – cea ortodoxă. Afirmația demnitarului eclezial austriac „*Europa ține până unde se întinde catolicismul*” este nu o jignire, ci o durere ce ar trebui să dea mai mult de gândit ambelor Biserici: cum pot urca în ierarhia unei biserici oameni cu astfel de mentalități?

Unde este smerenia, virtutea fundamentală a monahismului autentic, ce trebuie să stăpânească inima oricărui creștin și cu atât mai mult a unui demnitar, care vine dintre monahi? Nu au fost destule persecuțiile și încercările prin care a trecut ortodoxia în perioada marxismului, ci este nevoie să treacă și prin furcile secularizării occidentale. Ieșirea este unică: reevaluarea și practicarea virtuților creștine autentice.

A locui pământul

Este o altă învățătură a Sf. Benedict, la fel de actuală. Monahismul, răsăritean și apusean, în egală măsură, a văzut totdeauna în creație o revelație a lui Dumnezeu. Călugărul merge către Dumnezeu, nu împotriva creaturilor, ci prin ele. O societate secularizată nu poate descoperi rațiunea monahismului, dar călugărul trebuie să fie prin excelență o ființă liturgică, în așa fel încât el să consune cu liturghia creației. El trebuie să perceapă mărirea adusă de natură Creatorului și să I se asocieze. Cu psalmistul, el repetă:

„Când privesc cerurile, lucrul mâinilor Tale, luna și stelele pe care Tu le-ai întemeiat, ...Oile și boii, toate ; încă și dobitoacele câmpului; Păsările cerului și peștii mării, cele ce străbat cărările mărilor, îmi zic: Doamne Dumnezeul nostru, cât de minunat este numele Tău în tot pământul!“ (Ps. VIII, 3, 7-9) și „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria. Ziua zilei spune cuvânt și noaptea nopții vestește știință“ (Ps. XVIII, 1-2).

Călugărul întreține deci cu creația raporturi de contemplare și familiaritate. Nenumărate sunt exemplele sfinților călugări care au trăit în familiaritatea animalelor, chiar sălbatice. Sf. Benedict avea un corb, care venea în fiecare zi să-și primească hrana din mâinile sale, Francisc d'Assisi vorbea cu lupul și întreaga natură, iar mai târziu, Sf. Serafim de Sarov trăia în compania unui urs. Pentru el totul era „*frate și soră*“. Exemplele pot continua, dar ceea ce este important de remarcat e faptul că această familiaritate cu creația dă ascultării monahale o tonalitate particulară, departe de a brutaliza creația, călugărul se obligă să o înobileze. Acest respect al creației induce sobrietatea, încă o valoare ce trebuie redescoperită de Europa și pentru care monahismul este chemat să-și spună cuvântul. Când spun lucrul acesta, mă gândesc că este imposibil să se continue risipirea bogățiilor naturii, cheltuindu-se

totdeauna mai multă energie și materii prime, perturbându-se astfel ordinea creației. Omul occidental, care uneori este copiat de ortodoxul răsăritean, trebuie să învețe să-și limiteze liber nevoile sale individuale și colective, și aceasta va fi imposibil fără motivații eminamente spirituale. Spre exemplu, cu hrana care este aruncată zilnic în Paris ori în alt mare oraș european, ar putea fi hrăniți sute de mii de oameni din țările sărace. Nuanțată ideea, am putea spune că Europa trebuie să redescopere munca manuală și aceasta integrându-o în cercetarea spirituală. În sânul lumii antice disprețuirea muncii manuale era o inovație. În zilele noastre tentația este enormă. În țările bogate ale Europei de vest muncile manuale, cele mai umile, sunt lăsate pe seama emigranților veniți din țările sărace, numite „*lumea a treia*“. Din România au plecat, în ultimii ani, câteva milioane de tineri și printre ei mulți de valoare. Unii, destul de puțini, se realizează, cei mai mulți însă sunt chinuiți, disprețuiți și exploatați, constituind o nouă formă de sclavaj, la începutul secolului al XXI-lea. Mănăstirea și monahismul nu au făcut distincție între stăpâni și sclavi, cel care păștea vacile și cel care conducea obștea erau cinstiți în egală măsură, disprețul era străin de duhul autentic creștin. Europa ar trebui să învețe, dacă nu de la ortodoxie, de la unul din reprezentanții săi de suflet, Sf. Benedict. Mai mult chiar, astăzi în mănăstirile benedictine, așa cum întâlnim în toate cele ortodoxe, munca intelectuală este armonios îmbinată cu cea manuală pentru împlinirea nevoilor materiale ale comunității, dar ambele se desăvârșesc în experiența divinului în actul liturgic. Ce minunat ar fi ca lumea de astăzi să se molipsească de acest mod de a fi și trăi!

Situația actuală a benedictinilor și mănăstirile lor

Departate de a reuși și astăzi să joace același rol ca în evul mediu, mănăstirile benedictine se disting totuși de cele ale altor ordine monahale. Ele sunt unite într-o mare confederație benedictină, care adună la Roma aproximativ trei sute de abați (stareți), din cinci continente, din patru în patru ani. Deși nu sunt promotori ai progreselor tehnice, nici păstrători ai culturii, benedictinii rămân o mărturie certă a umanismului integral, deschiși transcendenței și fraternității, plini de

solicitudine și slujire, liberi, dar disciplinați, prețuind și stimulând pe cei talentați, fără a marginaliza sau disprețui pe cei slabi. Cunosându-i, urmărindu-i și înțelegându-i, este firesc să gândești că așa cum nu poate exista civilizație fără cultură, nu poate exista nici cultură fără spiritualitate. Iată cum sunt răspândite, pe glob, mănăstirile benedictine²²:

Austria	15	(395 călugări)
Belgia	10	(285 călugări)
Cehia	3	(25 călugări)
Germania	29	(1099 călugări)
Irlanda	1	(47 călugări)
Spania	13	(269 călugări)
Franța	25	(843 călugări)
Italia	48	(748 călugări)
Luxemburg	1	(39 călugări)
Ungaria	3	(111 călugări)
Olanda	4	(103 călugări)
Polonia	3	(58 călugări)
Portugalia	5	(61 călugări)
Elveția	8	(303 călugări)
Anglia	15	(442 călugări)
Total Europa	183	mănăstiri cu 4 835 călugări
Africa și Madagascar	18	mănăstiri, 673 călugări
America de Sud	34	mănăstiri, 494 călugări
America de Nord	62	mănăstiri, 2198 călugări
Asia	20	mănăstiri, 459 călugări
Oceania	2	mănăstiri, 35 călugări
TOTAL	319	mănstiri cu 8.694 călugări

22. Statistica este realizată la începutul celui de al III-lea mileniu.